

Z ORZECZNICTWA

Blanka J. Stefańska

Glosa do wyroku SN z dnia 8 kwietnia 2009 r., sygn. IV KK 408/08¹

Warunek uprzedniej niekaralności za przestępstwo umyślne, o którym mowa w art. 66 § 1 k.k. ma charakter bezwzględny i nie zależy od stanu wiedzy sądu rozpoznającego sprawę.

1. W glosowanym wyroku Sąd Najwyższy odniósł się do jednej z przesłanek warunkowego umorzenia, jaką jest niekaralność sprawcy². Art. 66 § 1 k.k. stanowi bowiem, że sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli m.in. sprawca nie był karany za przestępstwo umyślne. Z tego wynika wniosek *a contrario*, że nie jest możliwe warunkowe umorzenie postępowania karnego wobec sprawcy, który był karany za przestępstwo umyślne. Nie spełniają tego warunku – co trafnie eksponuje się w judykaturze – osoby karane już uprzednio za jakiegokolwiek przestępstwo umyślne, bez względu na ich podobieństwo do aktualnego czynu i rodzaju wcześniej wymierzonej kary³. Charakter uprzedniej karalności Sąd Najwyższy określał już wcześniej, wskazując, że:

- „Warunek niekaralności za przestępstwo umyślne ma charakter bezwzględny, bo z treści art. 66 § 1 k.k. – ani innych przepisów – nie wynika żadne ograniczenie tego wymagania. Ograniczenie takie nie wynika rów-

---

¹ LEX nr 495310.

² W literaturze jest ona zaliczana do przesłanek dodatnich warunkowego umorzenia postępowania (A. Marek, Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Warszawa 1973, s. 84–86).

³ Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2007 r., IV KK 50/07, OSNwSK 2007, poz. 923; wyrok SN z dnia 22 listopada 2005 r., V KK 234/05, OSNwSK 2005, poz. 2139; wyrok SN z dnia 8 września 2005 r., II KK 5/05, OSNwSK 2005, poz. 1616; postanowienie SN z dnia 1 października 2003 r., II KK 156/03, OSNwSK 2003, poz. 2080.

niez z faktu, iż w sprawie przeprowadzono postępowanie mediacyjne, które doprowadziło do porozumienia stron. W wypadku przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności pojednanie stron jest wprawdzie nieodzowne dla możliwości warunkowego umorzenia postępowania, jednakże stanowi wówczas warunek konieczny, ale nie wystarczający. Nadal bowiem respektowania wymagają określone w art. 66 § 1 k.k. przesłanki dopuszczalności warunkowego umorzenia. Bezwzględności charakteru warunku niekaralności za przestępstwo umyślne nie ogranicza również zgodność wniosków oskarżonego i prokuratora w zakresie treści rozstrzygnięcia sądu. Przeciwnie, wnioski te powinny respektować treść norm prawa materialnego, a sąd może je uwzględnić wtedy tylko, kiedy nie pozostają z tymi normami w sprzeczności”⁴.

- „Wyrok warunkowo umarzający postępowanie – przy braku spełnienia warunku niekaralności za przestępstwo umyślne – rażąco narusza przepis art. 66 k.k., choćby orzekający sąd, w dacie wyrokowania, nie miał podstaw do przyjęcia takiego ustalenia, a wręcz ówczasnie ustalił trafnie, na podstawie prawidłowo przeprowadzonych dowodów, że oskarżony nie był karany. O takiej naturze uchybienia prawu przesądza bezwzględny charakter omawianego warunku niekaralności, którego kryterium ustalenia nie stanowi stan wiedzy sądu rozpoznającego sprawę, lecz obiektywnie istniejący stan charakteryzujący sytuację oskarżonego ze wskazanego punktu widzenia”⁵.
- „Treść art. 66 § 1 k.k. nie pozwala twierdzić, że wymaganie niekaralności doznaje jakiegokolwiek ograniczenia. Nie można więc utrzymywać, że warunek niekaralności jest spełniony zarówno wtedy, kiedy wobec oskarżonego nie zapadł prawomocny wyrok skazujący za przestępstwo umyślne, jak i wtedy, kiedy wyrok taki wprawdzie zapadł, lecz Sąd nie powziął o nim wiadomości. O ile oczywiste jest, że ustalenie, iż oskarżony jest osobą prawomocnie skazaną za przestępstwo umyślne, musi wynikać z dowodów, o tyle błędne przyjęcie niekaralności może być kwestionowane z chwilą wskazania dowodu, że warunek niekaralności nie został spełniony”⁶.

Powyższe wypowiedzi Sądu Najwyższego wskazują, że wykształciła się jednolita linia orzecznicza, uznająca niekaralność sprawcy za fakt obiektywny, uniemożliwiający warunkowe umorzenie postępowania.

⁴ Wyrok SN z dnia 11 lipca 2008 r., III KK 77/08, KZS 2008, nr 10, poz. 12.

⁵ Wyrok SN z dnia 2 lutego 2007 r., V KK 461/06, LEX nr 231929; wyrok SN z dnia 5 października 2006 r., II KK 17/06, LEX nr 202109.

⁶ Wyrok SN z dnia 5 października 2006 r., II KK 17/06, LEX nr 202109.

2. W glosowanej tezie Sąd Najwyższy określił ten warunek jako bezwzględny. Określenie to trudno kwestionować, ale lepiej oddawałoby istotę problemu, zwłaszcza w aspekcie uzasadnienia tego stwierdzenia, gdyby przyjąć, że niekaralność ma charakter obiektywnej. Uzasadniano go tym, że jest niezależny od wiedzy sądu.

Słowo „bezwzględny” oznacza „taki, który nie dopuszcza odchyłeń, wyjątków, czyli odstępstw od obowiązującego prawa, przyjętego obyczaju, przepisów, reguł”⁷. Określenie tej przesłanki takim przymiotnikiem oznacza, że od niekaralności nie ma żadnych odstępstw, a sąd nie może nie uwzględnić karalności za przestępstwo umyślne.

Wyraz „obiektywny” oznacza „taki, który istnieje niezależnie od poznającego go podmiotu”⁸. Określenie to wskazuje, że karalność za przestępstwo umyślne powinna być uwzględniona niezależnie od tego, czy okoliczność ta była znana sądowi. Termin ten lepiej pasuje do sytuacji, którą wywołało stanowisko Sądu Najwyższego w glosowanym wyroku. Chodziło o to – co wynika z uzasadnienia wyroku – że sąd umarzający warunkowo postępowanie karne w czasie orzekania dysponował danymi z Krajowego Rejestru Karnego o jego niekaralności, lecz w rzeczywistości w dniu wydania wyroku był skazany prawomocnym wyrokiem za popełnienie przestępstwa umyślnego. O tym sąd nie wiedział ze względu na niewielką rozbieżność czasową między uprawomocnieniem się wyroku skazującego a wydaniem wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne. Wyrok warunkowo umarzający postępowanie karne wydano w dniu 13 maja 2008 r., a skazujący – w dniu 22 kwietnia 2008 r., który uprawomocnił się w dniu 30 kwietnia 2008 r. Takim określeniem wcześniej posłużył się Sąd Najwyższy, wskazując, iż „Nie ma znaczenia fakt, że Sąd, orzekając warunkowe umorzenie postępowania, nie dysponował w aktach danymi informującymi o uprzedniej karalności oskarżonego. Warunek wcześniejszej niekaralności za przestępstwo umyślne należy do stanu obiektywnego i dlatego takie uchybienie nie jest zależne od wiedzy sądu rozpoznającego sprawę”⁹. Użył go też Sąd Najwyższy w innym miejscu glosowanego uzasadnienia, pisząc, iż „Niezasadny byłby w szczególności pogląd, że warunek niekaralności za przestępstwo umyślne jest spełniony zarówno wtedy, kiedy oskarżony nie był za takie przestępstwo karany, jak i wtedy, kiedy był karany. Za rozstrzygające przyjąć należy w tej kwestii kryterium obiektywnie istniejącego stanu charakteryzującego sytu-

---

⁷ Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgółkowej, t. 4, Poznań 1995, s. 179.

⁸ Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgółkowej, t. 24, Poznań 1999, s. 462.

⁹ Wyrok SN z dnia 1 października 2008 r., V KK 238/08, LEX nr 457948; wyrok SN z dnia 15 stycznia 2008 r., III KK 357/07, LEX nr 359595.

ację oskarżonego ze względu na istnienie lub nieistnienie w chwili orzekania uprzedniego wyroku skazującego za przestępstwo umyślne”.

3. W aspekcie uprzedniej karalności istotna jest data uprawomocnienia się wyroku, bowiem o karalności sprawcy można mówić dopiero wówczas, gdy zapadł prawomocny wyrok skazujący. Wobec osoby nieprawomocnie skazanej działa zasada domniemania niewinności i nie może ona ponosić z tego powodu jakichkolwiek ujemnych konsekwencji w zakresie odpowiedzialności karnej¹⁰. Trafnie zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy, twierdząc, że „W przypadku skazania sprawcy w innym procesie za przestępstwo umyślne, istotna jest, w aspekcie możliwości zastosowania instytucji określonej w art. 66 k.k., nie data wydania wyroku, ale data, w której wyrok ten się uprawomocnił”¹¹.

4. W kontekście głosowanego wyroku rodzi się pytanie o moment niekaralności oskarżonego, a mianowicie, czy ma on być niekarany w czasie popełnienia przestępstwa, czy orzekania. Jest to o tyle istotne, że problematyka ta nie była wprost poruszana w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych. Zagadnienie to było przedstawione Sądowi Najwyższemu w trybie tzw. konkretnych pytań prawnych, lecz organ ten odmówił podjęcia uchwały, a w postanowieniu, mimo że zwykle to czyni¹², nie odniósł się do tej kwestii¹³. Z niektórych stwierdzeń Sądu Najwyższego zawartych w nielicznych orzeczeniach, można wnosić, że jego zdaniem istotny jest czas wyrokowania. Twierdził bowiem, że oskarżony był niekarany, gdyż zatarcie skazania nastąpiło przed wydaniem wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne¹⁴ lub przyjmował karalność w sytuacji, gdy z porównania daty popełnienia przestępstwa i wyroku skazującego wynikało, iż oskarżony nie był karany w momencie popełnienia przestępstwa, a jedynie w czasie

¹⁰ P. K r u s z y ń s k i, Zasada domniemania niewinności w polskim procesie karnym, Warszawa 1983, s. 11.

¹¹ Wyrok SN z dnia 18 marca 2009 r., V KK 18/09, Prok. i Pr. 2009, dodatek „Orzecznictwo”, nr 10, poz. 4. Tak też R. G ó r a l, Kodeks karny. Praktyczny komentarz z orzecznictwem, Warszawa 2005, Warszawa 2007, s. 146.

¹² Sąd Najwyższy podnosił, że „Z przytoczonych względów nie było podstaw do podjęcia uchwały. Fakt ten nie pozbawia jednak Sądu Najwyższego możliwości wypowiedzenia się na zadane pytanie, zwłaszcza gdy jest to celowe z uwagi na doniosłość problemu przedstawionego do rozstrzygnięcia” (postanowienie SN z dnia 23 września 2009 r., I KZP 10/09, OSNKW 2009, nr 10, poz. 84).

¹³ Postanowienie SN z dnia 22 grudnia 1993 r., I KZP 35/93; cyt. za A. H e r z o g i e m, Niekaralność jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prok. i Pr. 2005, nr 4, s. 129–130.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 17 maja 2000 r., V KKN 104/00, LEX nr 50954.

wyrokowania¹⁵, albo wskazywał, że w dniu orzekania nie nastąpiło zatarcie skazania¹⁶. Taki wniosek też wynika ze stwierdzenia, że „Warunkowe umorzenie postępowania wobec oskarżonego jest niedopuszczalne na podstawie art. 66 § 1 k.k., jeśli był on karany wyrokiem sądu za umyślne przestępstwa, nawet gdy wyrok ten uprawomocnił się dzień przed wydaniem zaskarżonego wyroku”¹⁷.

Taki też pogląd jest prezentowany w literaturze¹⁸. Wskazuje się, że brzmienie art. 66 § 1 k.k. odnosi się wyraźnie do postawy sprawcy nie karanego za przestępstwo umyślne, nie wspominając nic o chwili czynu, a zatem dotyczy ona osoby sprawcy, a ponadto inne stanowisko prowadziłoby do niezrozumiałego premiowania osoby, która została ukarana w okresie między popełnieniem czynu a orzekaniem w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania¹⁹. Podkreśla się ponadto, że jest rzeczą oczywistą, iż przesłanki warunkowego umorzenia muszą zistąć się w momencie jego stosowania; wówczas oskarżony musi mieć status niekaranej za przestępstwo umyślne. Odwołując się do wykładni językowej art. 66 § 1 k.k., wskazuje się, że jego stylizacja nie pozostawia miejsca na odnoszenie przesłanki niekaralności do chwili czynu. Przyjęcie, że niekaralność dotyczy czasu popełnienia przestępstwa, prowadziłaby do absurdu, gdyż karalność za przestępstwo umyślne musiałaby być uwzględniona także w wypadku, gdy przed wyrokiem skazanie uległo zatarciu, mimo że ustawa nakazuje uważać skazanie za niebyłe (art. 106 k.k.)²⁰. Przyjmuje się, że chodzi bowiem o takie skazanie za przestępstwo umyślne, które w chwili orzekania nie uległo jeszcze zatarciu²¹. Trafnie zauważa się w literaturze, że w art. 66 § 1 k.k. brak jest jakichkolwiek odniesień do karalności sprawcy w momencie popełnienia czynu, co do którego rozważana jest kwestia warunkowego umorzenia postępowania²².

Pogląd uznający, że chodzi o niekaralność w czasie orzekania, a nie popełnienia przestępstwa, jest słuszny. Do przytoczonych wyżej argumentów

---

¹⁵ Wyrok SN z dnia 1 października 2008 r., V KK 238/08, LEX nr 457948; wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2007 r., IV KK 50/07, OSNwSK 2007, poz. 923.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 8 września 2005 r., II KK 5/05, OSNwSK 2005, poz. 1616.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 5 lutego 2007 r., IV KK 380/06, Legalis.

¹⁸ A. Herzog, *Niekaralność...*, *op. cit.*, s. 131; K. Nowicki, *Brak wcześniejszej karalności za przestępstwo jako przesłanka stosowania warunkowego umorzenia postępowania*, (w:) *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, pod red. L. Boguni, t. XIX, Wrocław 2006, s. 261; R. A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2008, s. 349; T. Kozioł, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 2009, s. 113.

¹⁹ A. Herzog, *Niekaralność...*, *op. cit.*, s. 131–132.

²⁰ T. Kozioł, *Warunkowe umorzenie...*, *op. cit.*, s. 113.

²¹ M. Kalitowski, (w:) O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S. M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, t. I, Gdańsk 2005, s. 608.

²² K. Nowicki, *Brak wcześniejszej karalności...*, *op. cit.*, s. 261.

można tylko dodać, że jedną z przesłanek warunkowego umorzenia postępowania jest pomyślna prognoza kryminologiczna, a karalność za przestępstwo umyślne w sposób istotny ją podważa. Niekaralność sprawcy za przestępstwo umyślne – jak trafnie podnosi się w doktrynie – jest istotnym punktem prognostycznym dla oceny, czy sprawca mimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa²³.

Ustawodawca zatem, wprowadzając tę przesłankę, uznał, że sprawcy karani za przestępstwo umyślne nie zasługują na to dobrodziejstwo, gdyż nie dają gwarancji przestrzegania porządku prawnego. Nie bez powodu ograniczył ją do karalności za przestępstwo umyślne, które wykazuje większy stopień nasilenia złej woli niż przestępstwo nieumyślne. Zasadnie więc z krytyką spotkało się następujące stanowisko Departamentu Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości²⁴: „Niekaralność sprawcy jako przesłanka dopuszczalności warunkowego umorzenia postępowania karnego, odnosi się do czasu popełnienia przestępstwa. Ocenie organu podejmującego decyzję w tym przedmiocie podlega zatem – jeżeli ustawa nie stanowi inaczej – zarówno pod względem faktycznym, jak i prawnym czyn w chwili jego popełnienia”²⁵.

5. Oceny tej przesłanki dokonuje sąd²⁶, do jego kompetencji należy stwierdzenie jej istnienia lub brak, jednakże ze względu na obiektywny charakter jest ona ograniczona. Słusznie wskazuje się w orzecznictwie, że „To sąd, zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji, w momencie orzekania decyduje o tym, czy oskarżony był uprzednio skazany oraz czy i jakie z tego skazania wynikają skutki karnoprawne w sprawie obecnie rozpoznawanej, bądź też uprzednie skazanie uważa się za niebyłe z uwagi na jego zatarcie”²⁷.

Sądowi orzekającemu o warunkowym umorzeniu postępowania wobec osoby uprzednio karanej za przestępstwo umyślne, mimo nieposiadania takiej informacji – jeżeli wyrok był wydany na posiedzeniu – można zarzucić rażące naruszenia art. 92 k.p.k. oraz art. 97 k.p.k., które obligują sąd do wyjaśnienia kwestii dotychczasowej karalności oskarżonego. Okoliczność ta – jak słusznie podniósł Sąd Najwyższy – jest jedną z zasadniczych, wpływających na ocenę zasadności wniosku oskarżyciela publicznego o warunkowe

²³ Z. Sienkiewicz, (w:) M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2007, s. 320.

²⁴ Pismo Departamentu Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości nr PR IV KnP 9/96; cyt. za A. Herzogiem, *Niekaralność...*, *op. cit.*, s. 131.

²⁵ *Ibidem*; K. Nowicki, *Brak wcześniejszej karalności...*, *op. cit.*, s. 261.

²⁶ J. Skupiński, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego jako środek polityki karnej prokuratorów i sędziów*, *Studia Prawnicze* 1991, nr 2, s. 3.

²⁷ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 16 stycznia 2003 r., II AKa 400/02, KZS 2003, nr 7–8, poz. 66.

umorzenie postępowania²⁸. „Warunkowe umorzenie postępowania karnego mimo braku określonej w przepisie art. 66 § 1 k.k. przesłanki uprzedniej niekaralności sprawcy za przestępstwo umyślne stanowi rażące naruszenie prawa materialnego”²⁹.

---

²⁸ Wyrok SN z dnia 15 stycznia 2008 r., III KK 357/07, LEX nr 359595.

²⁹ Wyrok SN z dnia 22 listopada 2005 r., V KK 234/05, OSNwSK 2005, poz. 2139.